

ЧЕТРДЕСЕТ ГОДИНА РЕВОЛУЦИОНАРНЕ БОРБЕ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Другови и другарице!

Прије четрдесет година, у ове дане, у вријеме док је велика Октобарска револуција још била у јеку, створена је Комунистичка партија Југославије — од организација најреволуционарнијег дијела радничке класе Југославије, опробане деценијама у упорној борби против бездушнoг изабљивања и против неправди које је трпјела. Прије четрдесет година основани су, исто тако и Савез класних радничких синдиката Југославије и Савез комунистичке омладине Југославије, који су у току читавог периода свог постојања били и школа за васпитање радника у револуционарној борби комуниста, за васпитавање нових чланова Партије.

Створена на основама науке великих пролетерских мислилаца Маркса и Енгелса, Комунистичка партија Југославије смјело је пошла путем авангарде радничке класе, путем револуционарне борбе за остварење своје хисториске мисије организатора и предводника у свакодневним борбама за права радничке класе, за национална права и равноправност свих народа Југославије, — своје мисије организатора и предводника у одлучујућој борби за остварење бољег и праведнијег друштвеног система, социјализма.

Данас је познато не само нашим народима већ и у читавом свијету да је Комунистичка партија Југославије извршила ту своју хисториску мисију, да је после КПСС најдосљедније извршила своју револуционарну улогу. Али, ја бих поводом овог великог јубилеја наше Партије желео да бар укратко евоцирам извјесне догађаје и хисториску борбу КПЈ у току четрдесет година њеног постојања. Желим да се укратко осврнем на неке основне моменте из наше револуционарне историје, на тешкоће на које се наилазило у нашем револуционарном друштвеном преображају и на драгоцену искуства која су стечена у тој сложеној и тешкој борби. То је потребно не само зато да би служило као примјер за наш будући рад већ и зато да би служило као примјер нашим младим генерацијама, да би оне потпуније сагледале кроз какве се све тешкоће калио свијетли лик наше Партије и наших комуниста, лик који данас, нажалост поку-

шавају на разне начине да каљају не само неки квази-комунисти, којима је непозната тешка револуционарна борба и које је на површину избацила плица револуционарне борбе истинских револуционарних снага, већ и они који су себи поставили исти циљ који имамо и ми — остварење комунистичког друштва.

У току прошлих четрдесет година остварене су у нашој земљи дубоке друштвене промјене, као резултат борбе радних маса, и прије свега радничке класе наше земље са Комунистичком партијом на челу, како у доратном периоду и у току Ослободилачког рата и народне и социјалистичке Револуције, тако и послје рата у току социјалистичке изградње. Хисториска нужност постојања једне такве револуционарне партије потпуно се потврдила и у нашој земљи. Версајска Југославија, као што је познато, није оскудевала у буржоаским и ситнобуржоаским партијама. Али, пракса је показала да, с обзиром на њихов карактер и интересе које су заступале — то јест њихове класне, буржоаске интересе, а не интересе радног народа — а усто и због политике националног угњетавања, коју су водили монархистички режими, ни једна од њих није могла имати општејугословенски карактер и изражавати интересе свих наших народа.

Монархистичка Југославија била је, као ријетко која земља, пуна унутрашњих супротности. У њој се, од самог њеног постанка, водила перманентна борба између експлоатисане радничке класе и младе буржоазије жељне брзог богаћења, између национално угњетаваних народа и антинародних режима. Њу су раздирале супротности које су произилазиле из капиталистичке експлоатације села, из феудалних остатака, из борбе између црквених врхова, итд. Све те супротности појачавале су се и продубљавале и услијед борбе империјалистичких земаља за стварање сфера утицаја и обезбеђење позиција у нашој земљи, за грубо експлоатисање наших богатстава и радних маса. Те супротности постојале су од самог почетка постојања версајске Југославије, да би достигле нарочито жестину 1928 и 1929 године, у вријеме политичке кризе и шестојануарске диктатуре, у вријеме већих потреса у капиталистичком свијету, као што је била велика економска криза 1929 године. Хисторија Југославије до 1941 године уствари је хисторија једне сталне националне политичке и економске кризе. Она се никада није могла озбиљније консолидовати и читаво вријеме била је бременита елементима револуције. Владајућа буржоаска класа није била способна да ријеш ниједну од ових супротности, већ је била у стању да их само још јаче заоштрава, утолико више уколико се више осјећала борба радничке класе са КПЈ на челу. Због свега тога, можемо с правом рећи да је буржоаска Југославија била једна од најслабијих карика у империјалистичком ланцу, послје побједи велике Октобарске револуције.

СТВАРАЊЕ КПЈ БИЛО ЈЕ ХИСТОРИСКА НЕОПХОДНОСТ

У таквој ситуацији, стварање Комунистичке партије Југославије, 1919 године, претстављало је хисториску неопходност и потребу наших народа. Без такве партије Југославија би се распала, а њени народи и њене територије били би сигуран плићан разних империјалистичких комбинација. Због тога је оснивање револуционарне марксистичке партије било хисториски догађај од огромне важности за судбину наших народа.

У тим условима једино је било правилно стварање партије на организационим и политичким принципима које је формулисао Лењин када је стварао партију бољшевика. Ти принципи су се у потпуности оправдали у читавом предратном и ратном периоду живота наше Партије, у борби за рушење старог поретка, у борби за власт и за изградњу социјализма.

Режими предратне Југославије живјели су више од двадесет година, одржавајући се на „обзнани“, на терору и прогонима најнапреднијих људи наше земље. Зато су, као што је познато, у предратној Југославији били веома сложени и тешки услови за рад и борбу Комунистичке партије. Али, владајућа буржоаска класа монархистичке Југославије изазивала је својом унутрашњом и спољном политиком незадовољство радних маса и угњетаваних народа земље и тиме је, у исто вријеме, и против своје воље стварала услове за рад КПЈ.

Догађаји су показали да је једино Комунистичка партија Југославије била способна да претвори постојеће незадовољство у снажно револуционарно оружје, да организује радничку класу и радне људе наше земље и да их усмјери у једном правцу, у правцу рјешавања постојећих супротности и стварања равноправне заједнице наших народа на новим, социјалистичким основама, у правцу стварања јединствене и стварно уједињене социјалистичке Југославије са правилно ријешеним националним питањем. КПЈ је успела да ријешити ове основне супротности у току Народноослободилачког рата односно социјалистичке Револуције. Да ли су постојали услови за рјешавање тих супротности још раније и зашто они нису искоришћени — о томе сам детаљније говорио на Петом конгресу наше Партије и сада то не бих понављао. Али, хтио бих одмах рећи да ми у оним данима, тако тешким за нашу земљу, у оном општем хаосу који је настао послитје фашистичке окупације наше земље, не бисмо успели да организујемо и водимо Народноослободилачку борбу и да успјешно остваримо социјалистичку револуцију да није било оне непрекидне борбе коју је наша Партија водила од самог свог постанка, да нису дате оне драгоцјене жртве које су свјесно пале у тој борби, да није било оних племенитих традиција које је могла развити само радничка класа и њена авангарда КПЈ, да није било оног повјерења које је наша Партија стекла у радним масама својом бор-

бом, да није било свих оних организационих мјера које су предузимане у разним периодима, да није створен онај свијетли лик комунисте исклесан у дугогодишњој револуционарној борби, лик комунисте васпитаног на дјелима твораца марксизма-лењинизма, на револуционарним искуствима комуниста особито оних који су спровели велику Октобарску револуцију. У нашој Партији и у организацији комунистичке омладине слиле су се и гајиле и све оне револуционарне традиције напредних социјалистичких покрета који су постојали у појединим покрајинама Југославије и прогресивне тежње свих оних напредних снага из прошлости наших народа. Све је то допринијело да комунисти Југославије и напредни људи окупљени око Комунистичке партије постану истински претставници тежњи наших народа, општепризнати руководиоци у Народноослободилачком рату и у Народној револуцији.

Преко двадесет година илегалног рада, и хиљаде комуниста и скојеваца побјених или бачених на дуготрајну робију говоре о жестини борбе коју су морали водити комунисти Југославије у току читавог времена. Хисторија наше Партије, од самог њеног постанка па до данас, јесте хисторија једне непрекидне борбе која је на свакој етапи захтијевала и огромне напоре, и жртве, и високу интернационалистичку свијест, и велику умешност у руковођењу.

Борба наше Партије није била тешка само због тога што се одвијала у таквој земљи као што је била предратна Југославија него и због тога што је Партија морала да троши огромне снаге на свој унутрашњи развитак, на саму себе, на сопствено изграђивање као партија лењинског типа. Није било довољно што се наша Партија од свог постанка одмах прикључила Трећој интернационали, да би тиме били обезбијеђени и њена идеолошка и политичка зрелост и њен правилан став у свим питањима. За развитак наше Партије претстављало је велику тешкоћу и то што она у првим годинама свога постојања није имала руководство дорасло задацима и ситуацији која је у то вријеме била у земљи. Осим тога, због кризе у врховима руководства Партије, и због фракциских борби које су вођене, кочен је развитак нових, оданих кадрова који би били способни за одговарајуће руководеће функције. Васпитавање нових кадрова ишло је веома споро и то је онемогућавало да се у току петнаест година од оснивања КПЈ испољи њена пуна снага, нарочито у вријеме јаких сукоба са класним непријатељем. То је била тешка школа, јер су се неумјешност, незнање, недовољно познавање марксизма и идеолошка и организациона лутања морали плаћати, и морали су се испољавати у таквим облицима као што су фракциске борбе и неправилни ставови у националном, сељачком и другим питањима.

Таква ситуација, од самог постанка КПЈ па све до доласка новог руководства, до 1937 године омогућила је класном непријатељу да на најзвјерскији начин уништи стотине најбољих комуниста и скојеваца наше земље. Руководства КПЈ патила су у то вријеме

од многих слабости: од неспособности да у револуционарној ситуацији користе револуционарна средства, од опортунизма, од утицаја социјалдемократизма, од секташтва и грубих грешака у процјени ситуације, као што је случај са позивом руководства Партије 1929 године на оружани устанак, иако за то нису постојали никакви услови, јер је Партија била слаба и изолирана од маса. Руководство је тим позивом бацило у борбу малобројни одред Партије и чланова СКОЈ-а, који су били десетковани, јер се сав бијес монархистичке диктатуре сручио на њих.

Неправилан став у националном, сељачком и синдикалном питању изоловао је Партију од масовног сељачког покрета и великог дијела радничке класе. Али, оно што је најтеже погодило нашу Партију била је фракционашка борба, која се до 1937 године непрекидно одвијала и онемогућавала да се наша Партија изгради као монолитна, идејно јединствена и добро организована марксистичка партија. То и многе друге слабости руководства спречавале су Партију дуже времена да створи везе са широким радним масама.

Али, поред свега тога, и поред страховитог терора нарочито послје успостављања шестојануарске диктатуре, наша Партија се не само одржала него је и израсла у хисториску револуционарну Партију, ослобођену како од опортунизма и социјалдемократизма тако и од нездравих и туђих елемената који су у њој дотада постојали. Наша Партија је успјела да тако усмјери и оствари свој развитак благодарјећи томе што се оно пролетерско језгро које се у њој налазило није дало уништити, већ се упорно развијало и ухватило дубоке коријене у радничкој класи, одражавајући вјерно интересе те класе и радних маса и борећи се дослиједно за јединство Партије и за преодољевање фракционашке борбе, у чему је најзад и успјело. Велике жртве које је наша Партија дала у току свог развитка, сакупљено искуство, учење на грешкама, пажљиво праћење искуства револуционарне борбе у другим земљама, све је то учинило да поступно буде изграђен лик руководиоца новог типа, лик способног и непоколебљивог комунисте борца.

Као што је познато, послје завођења шестојануарске диктатуре развитак Партије одвијао се по двије линије. Партиске организације у земљи, искасапљене терором шестојануарске диктатуре, пошле су путем постепеног сређивања и консолидовања, док је у партиском руководству, које је било у иностранству, владала и даље фракциска борба. Нажалост, на руководство Партије у том периоду мање су могле да утичу партиске организације у земљи, а много више утицала ситуација која се постепено стварала у Комунистичкој интернационали. То је негативно утицало на стање у руководству, а преко њега и на стање у Партији. Партија се уствари развијала не уз помоћ него насупрот дјелатности тадашњег руководства. Тадашње руководство је било изгубило стварни увид у стање у земљи и доносило је такве одлуке које су практично доприносиле разбијању и

ликвидацији Партије. То се изразило нарочито у томе што су многи изграђени комунисти руководиоци упућени у земљу где су пали право у руке полицији.

У то вријеме методи рада Коминтерне развијали су се све више у правцу који је од комуниста у емиграцији стварао све мање револуционаре а све више чиновнике апарата. Ја не желим тиме да умањим значај дјелатности Комунистичке интернационале, нарочито у првим годинама и посебно док је Лењин био жив. Она је у своје вријеме пружала велику помоћ многим партијама. Она је пружала помоћ и нашој партији. Захваљујући помоћи Коминтерне, наша Партија је могла да се оријентише на правилније заузимање става у националном и сељачком питању. Коминтерна је (додуше, на захтјев загребачке Мјесне организације 1929 године) учинила извјестан напор да се преброди фракционаштво у нашој Партији. Коминтерна је допринијела и школовању неких наших кадрова који су били у емиграцији итд. Али, Коминтерна је у погледу наше Партије скоро била спремна да учини једну катастрофалну грешку, као што је то урадила у погледу неких других партија. Погрешно оцјењујући стање у нашој Партији кроз стање руководства у емиграцији, и не консултујући уопште партиске организације у земљи, Коминтерна је озбиљно разматрала питање распуштања наше Партије, и то баш у моменту кад је она већ била стала на ноге, и када је ново руководство чинило озбиљне напоре и већ постигло знатне резултате у својим настојањима да Партија постане важан политички фактор у земљи и да се организационо консолидује.

ШТЕТНОСТ СТАЉИНСКЕ ПОЛИТИКЕ

Али, у то вријеме се у односима са другим партијама све очи-тије испољавао бирократски и шематски однос Коминтерне. Уствари, Стаљин је у вријеме великих процеса у Совјетском Савезу водио преко Коминтерне према другим партијама такву политику која је уништавала револуционарни лик комунисте и стварала тип комунисте-бескичмењака. Тада су се почели озбиљније изопачавати принципи и дух који је Лењин унио у рад Коминтерне. Та политика нанијела је огромне штете многим партијама, а то се јасно показало у вријеме фашистичке агресије, у оним судбоносним данима по њихове земље, када је требало да оне испоље своју политичку самосталност, своју повезаност са масама и своју идејну зрелост, када је требало да организују народ у борби против окупатора и да се ставе на чело те борбе. (Та Стаљинова политика оживјела је на свој начин и кроз стварање и дјелатност Коминформа послје 1947 године.)

Због такве политике Стаљина, наша Партија је изгубила велики дио својих кадрова, било због политичке деморализације, било због физичког истребљења за вријеме великих Стаљинових „чистки“

у Совјетском Савезу, у којима је страдало преко стотину прекаљених комуниста које је годинама васпитавала наша Партија и међународна револуционарна борба. Међу њима су биле десетине бивших партиских руководилица, од којих да поменем само неке, као Филипа Филиповића, Стјепана Цвијића-„Штефека“, Владимира Чопића, Раду Вујовића, К. Хорватина, итд., који су заједно са стотинак других руководићих комуниста из наше земље нашли смрт у Стаљиним затворима и логорима. Данас, када прослављамо четрдесет година наше Партије, послје сазнања о ужасним догађајима из тих времена, наша је обавеза да се сјетимо тих другова и да им се одужимо, и поред свих грешака и слабости које су неки од њих испољили у партиском раду, јер су доживјели тешку судбину, најтежу која може задесити једног револуционара, а то је да невин погине од куршума својих људи као издајник идеје за коју се борио и којој је свој живот посветио. Такав метод уништавања људи, револуционара, ми комунисти Југославије оштро осуђујемо и ми смо у нашој пракси, у животу наше Партије и данас наше социјалистичке државе одлучно одбацили такве методе (методе које су се наставиле и послје резолуције 1948 године у другим земљама народне демократије).

Поучено свим догађајима у прошлости, ново руководство КПЈ, формирано 1937 године, донијело је одлуку да потпуно ликвидира политичку емиграцију и да руководство Партије буде са читавом Партијом у земљи, да не прима никакву материјалну помоћ извана, да буде под сталном контролом партиског чланства, радничке класе и радних људи, да се окрене према проблемима земље, и да, рјешавајући те проблеме, врши своју дужност према своме народу, испуњавајући у исто вријеме и свој интернационалистички дуг према међународном радничком покрету.

Ослањајући се на прекаљене кадрове и на чланство које је изишло из тешких борби са шестојануарском диктатуром или је било пуштено са дуготрајног робовања по разним тамницама Југославије, ново руководство стајало је пред неколико основних задатака. Прије свега, требало је извући Партију из дубоке илегалности и чврсто је повезати са радничком класом и са широким радним масама, учинити је снажним политичким фактором упркос њеној илегалности. У том циљу, Партија се активирала у свим друштвеним организацијама, у синдикатима, међу омладином, у задругама, итд. Секташки и завјернички методи уступили су мјесто борби за утицај у најширим масама, раду на активирању маса на конкретним питањима и на стварању солидних позиција у друштвеним организацијама и у синдикатима. Требало је Партију организационо учврстити, отстранити остатке догматизма, буржоаских и других туђих утицаја, и оријентисати је на конкретан рад, на стваралачку примјену марксизма. Таквом својом дјелатношћу, а ослањајући се на већ стечени углед у борби са антидемократским режимом, Партија је допринијела политичкој и идеолошкој афирмацији партиског покрета у свим обла-

стима друштвеног живота. Настао је читав прелом у животу Партије. Прије свега, Партија је имала своје руководство које је органски израсло из њених редова. У унутрашњи партиски живот унесени су другарски односи, самодисциплина и свијест о одговорности сваког члана Партије, створени су нови односи између организација и руководства. Повјерење које су комунисти стицали у масама својом револуционарном борбом, својим жртвама и својом оданашћу народу било је сада појачано једном правилном политичком линијом, правилном оријентацијом и благовременим упозоравањем маса на издајничку политику коју су водили антинародни режими у старој Југославији. Резултати таквог рада одмах су се осјетили. Растао је број комуниста и чланова СКОЈ, растао је углед Партије у народу. Стварао се широки антифашистички фронт, чији су основни политички захтјеви били: независност Југославије, успостављање дипломатских и економских односа са СССР, демократизација живота у земљи, стварање једне демократске владе итд. Партија је успјела да обједини демократске и револуционарне снаге земље у један јединствени покрет за рјешавање основних економских, социјалних и других проблема, и за одбрану независности земље од долазеће фашистичке агресије. Борбу за свакодневне захтјеве маса Партија је успјешно повезивала са борбом за дугорочне циљеве.

Тај огроман прелом који је настао у животу и раду наше Партије испољио се 1940 године на Петој земаљској конференцији КПЈ, која је уствари претстављала последњу припрему и смотру наше Партије пред претстојећим судбоносним догађајима за нашу земљу.

Својом борбом и правилном политичком линијом Партија је ојачала своје позиције не само код радничке класе него и код свих угњетених народа наше земље. Коријени Партије јачали су у градовима и селима. Партија је постала једини вјеран тумач тежњи и интереса наших народа. Тако организовану Партију, са високом револуционарном свијешћу њених чланова нико више није могао уништити. У томе треба и тражити одговор на питање зашто се КПЈ није ни за моменат колебала шта треба да ради после срамне капитулације и фашистичке окупације старе Југославије, односно како је КПЈ могла да организује Народноослободилачки рат и да спроведе социјалистичку Револуцију, како је могла да издржи сва искушења пред којима се нашла и да из најтежих ситуација изађе као побједник.

Желим овдје да истакнем још и то да се управо тако широко постављеним радом и борбом наше Партије, таквим њеним односом према друштвеним организацијама, синдикатима, омладини и другима, изграђивао и метод рада који се није подударао са Стаљиновом политиком претварања партије и радничких покрета у секташке и завјереничке организације. Наша Партија није била сама себи циљ, већ је била организована и организаторска класна револуционарна снага у служби народа. Ослањајући се прије свега на захтјеве и тежње радних маса своје земље, на наше конкретне хисториске

услове, наша Партија је стваралачком примјеном марксизма-лењинизма постала самосталан политички фактор који је био способан да узме на себе одговорност за судбину своје земље у најтежим и најмрачнијим данима њене историје.

II

Најзначајније поглавље у славној историји наше Комунистичке партије претставља онај период у коме је она извршила велики задатак организатора и руководиоца Народноослободилачког рата и социјалистичке револуције. Комунистичка партија одиграла је одлучујућу улогу у том бурном четворогодишњем периоду Ослободилачког рата и у даљем револуционарном развоју нове социјалистичке Југославије, у периоду испуњеном историским догађајима од животне важности, херојством народних маса и динамиком друштвено-политичке ситуације. Од правилне политичке линије КПЈ и од њене борбе зависила је уствари будућност народа Југославије. Партија је храбро преузела на себе ту историску одговорност, осјећајући се способном да одговори најтежим задацима. Рат и Револуција најтешње су везали судбину наше земље и наших народа са судбином Комунистичке партије.

То поглавље наше историје, тако богато судбоносним догађајима, тешко је приказати у оквиру једног реферата и ја ћу због тога овдје изнијети само неке најважније моменте.

Наша Партија је ушла у Ослободилачки рат са око 12.000 својих чланова и са око 30.000 чланова Савеза комунистичке омладине. Онај ко не зна карактер наше Партије, и револуционарна својства њених чланова, не може да схвати како је наша Партија, са релативно малим бројем свога чланства, могла да се стави на чело народа у тим преломним догађајима на почетку Ослободилачког рата. Она је то могла зато што њена снага није била само у броју чланова, већ је била и у утицају на масе, у хиљадама нових, политички зрелих кадрова које је она васпитала у синдикатима, у СКОЈ, итд. Њена снага била је у ономе што је она претстављала и одражавала, а нарочито у њеној способности да одреди правилну политичку линију, да укаже на правилан пут и на начин како да се остваре постављени задаци. Уколико је у условима предратне Југославије револуција сазријевала као друштвено-историски процес, утолико су у средини радничке класе, сељаштва и интелигенције сазријевали и одговарајући револуционарни кадрови, малобројни из познатих разлога, али политички изграђени, свјесни историске ситуације и својих задатака. Велики губици међу члановима Партије и омладине у првим годинама рата брзо су се надокнађивали хиљадама нових чланова, прекаљених у огњу Ослободилачког рата. Људи су гинули тражећи да послуже смрти буду примљени у Партију. А проливена крв револуционара била је бојни зов за нове борбе, за нова херојска дјела.

НАША ПАРТИЈА ЈЕ ПРВА И ЈЕДИНА У ОКУПИРАНОЈ ЕВРОПИ ПОЗВАЛА НАРОД НА УСТАНАК

Кад је Централни комитет донио 4 јула 1941 године познату одлуку о почетку оружаних борби, цијела Партија, све њене организације и сви њени кадрови примили су ту одлуку као нешто сасвим нормално, као логички наставак раније политике Партије. Читава Партија је, без колебања, почела према локалним условима да спроводи ту одлуку у живот, а комунисти су је прихватили не само као неопходност у тој хисториској ситуацији него и као могућност за остварење оних великих и највећих друштвених идеала којима су били посветили сав свој живот.

Од оних 12.000 чланова Партије, колико их је било на почетку устанка, једва да је око 3.000 преживјело крај Ослободилачког рата, а исти је случај и са омладинцима, члановима СКОЈ. Извршавајући предано своје дужности, они су гинули на фронту и у позадини, у дугим и тешким борбама против удружених непријатеља или у затворима и на губилиштима, исписујући својом херојском и мученичком смрћу најљепше странице наше велике борбе за слободу, и дајући највеличанственије примјере људског самопожртвовања и преданости ствари свога народа. У тој борби, у којој су у ватри Револуције израсли и калили се нови партиски кадрови, пало је херојском смрћу десет чланова Централног комитета, на стотине нижих партиских руководилаца, на хиљаде најбољих активиста, политичких и војних руководилаца, на десетине хиљада осталих чланова Партије и омладине.

У условима рата и Револуције Партија је непрекидно јачала, попуњавајући своје редове најбољим борцима, тако да је под крај рата имала 141.066 чланова, од којих је највећи број био у борачким редовима. Партија је своју организациону структуру изграђивала према условима рата — у војсци и у позадини. Она је васпитавала милионске масе наших народа и све више се оспособљавала за руководећу улогу која јој је у нашем Ослободилачком рату припала по хисториској неминовности. Бескрајно је велики онај организациони, идеолошки и политички рад који су и наша Партија у цјелини и сваки њен члан појединачно морали да обаве у току четворогодишње револуционарне оружане борбе. То је једна од битних компоненти нашег Народноослободилачког рата и Револуције, без које би био немогућ онакав побједоносни исход борбе и за коју се може рећи да још није нашла довољно мјеста у нашој ратно-револуционарној литератури и да још није добила своју пуну оцјену ни у научно-политичкој и партиској литератури.

Није могућно ни овдје приказати читав ток борбе и све остварене резултате и ја ћу зато истаћи само неке опште и већ познате чињенице.

Истог дана када је хитлеровска Њемачка напала на Совјетски Савез, Централни комитет Комунистичке партије Југославије издао је проглас радничкој класи и народима Југославије, у коме их је позвао на припрему за отпор и оружану борбу, а већ 4 јула исте године ЦК КПЈ донио је одлуку о подизању устанка и ширењу партизанске борбе на читавој територији Југославије. Наша земља је била у окупираној Европи прва и једина чија је Комунистичка партија без оклијевања позвала народ на оружани устанак против фашистичких окупатора и сама се ставила на чело те борбе. Оружане акције отпочеле су већ послје неколико дана, а у наредним мјесецима прерасле су у општи оружани устанак широм земље.

Ми смо 22 децембра 1941 године, оснивањем Прве пролетерске бригаде, обиљежили почетак стварања регуларне Народноослободилачке војске, која је већ у почетку 1944 године, осим многих партизанских одреда, имала око 300.000 бораца, а у завршном периоду рата, 1945 године израсла је у снажну и добро опремљену армију од 800.000 бораца. Као што знате, због формирања пролетерских бригада и због увођења црвених петокраких звијезда као симбола наше борбе, Стаљин и Коминтерна нису били задовољни. И, почетком 1942 године добили смо у том смислу депешу у којој је таква наша политика окарактерисана као секташтво. Они нису схватили да је нама крваво искуство у току 1941 године показало да није могућно водити успјешну борбу само са партизанским одредима, већ да су нам нужне високо свјесне и дисциплиноване војне јединице у којима ће испочетка језгро бити радници, да би се постепено сливали у њих комунисти — сељаци и народна интелигенција. Међутим, пракса је показала да смо ми били у праву, а не они. Ми смо чврсто ријешили да радимо не по директивама „одозго“ него према нашим условима и могућностима. Пошто је КПЈ позвала народ на оружану борбу против окупатора, били смо свјесни да само ми, комунисти Југославије, носимо одговорност пред народом за успјех или неуспјех тог хисториског подухвата.

Те одлуке нашег партиског руководства нису биле непромишљене. Ми смо свестрано оцијенили ситуацију још прије напада на Југославију. Ми смо видјели чему води фашистички терор и мрак у поробљеној Европи. Ми смо знали да фашисти раде на истребљењу читавих народа и спремили смо се да дамо Хитлеру, Мусолинију и другима одговор на какав нису били навикли. Ми смо познавали ситуацију и у нашој земљи, познавали смо слабост и неспособност режима, знали смо за националну мржњу коју су у току двадесет година распиривали противнародни режими и вођства разних партија и црквена хијерархија, знали смо и за пету колону коју је непријатељ извана широко организовао. А у погледу одбранбене способности тадашње југославенске војске и квалитета њеног вишег руководства ми нисмо имали никаквих илузија.

ОД САМОГ ПОЧЕТКА БОРБЕ НА НАШОЈ ЗАСТАВИ ЈЕ ИСПИСАНА ПАРОЛА „БРАТСТВО И ЈЕДИНСТВО“

Требало је савладати вјерску и националну мржњу, требало је спријечити даље међусобно, братоубилачко истребљење, које су започели усташа Павелић над српским живљем у Хрватској а четници над муслиманским и другим становништвом у Босни, и зато је од самог почетка наше борбе на нашој борбеној застави била исписана парола „Братство и јединство“. Знајући да национално питање у Југославији претставља један од одлучујућих фактора за широку мобилизацију маса за Народнослободилачку борбу, Партија је одмах у почетку истакла своје принципе о националном питању.

У почетку борбе, разумије се, ми нисмо могли предвидјети и одредити све појединости Ослободилачке борбе. Али, било је важно установити општи правац, а то је — оружана борба за истјеривање окупатора и право народа да послје ослобођења сам бира облик владе који буде желео. Хисторија је потврдила правилност такве оријентације. Најважније је било одредити правилну политичку линију и осигурати да она буде остварена. То значи да је на бази општих ставова револуционарне теорије требало изучити специфичне услове наше друштвене стварности, открити у тој стварности све покретачке елементе и све потенцијалне снаге и, полазећи од те наше националне стварности у условима који су се стекли ширењем Другог свјетског рата, одредити правац развоја нашег Народнослободилачког рата и Револуције.

Партија разумије се, не би могла успјешно организовати устанак против окупатора да, почев од 1937 године, није непрекидно спроводила широку политичку линију окупљања свих родољуба и прогресивних људи у Народни фронт, који је постао масовна база Народнослободилачког покрета. Партија је имала неисцрпно повјерење у снагу народних маса, а народи Југославије имали су пуно повјерење у политику Партије и у њену снагу. То повјерење према Партији, које се у процесу Ослободилачког рата све више ширило и јачало, засновало се и на великим жртвама које је Партија давала у тешкој борби против фашистичких окупатора. Наши народи су високо цијенили то што је Партија преузела на себе такву огромну одговорност какву је значао постављени и извршавани задатак организације и руковођења Народнослободилачком борбом. А заиста је и требало много револуционарне увјерености и смјелости да би се донијела одлука о тако величанственом подухвату као што је био рат против много пута надмоћнијег окупатора.

За све вријеме рата Партија је непрекидно радила на томе да окупи све снаге за борбу и побједу, али упоредо с тим и на томе да се онемогући повратак старе, омрзнуте власти, Партија је због тога посвећивала велику пажњу изградњи организационих и поли-

тичких предуслова (народна власт, народна војска као оружана сила народа, политички покрет у облику Народног фронта, итд.), како би по завршеном рату народ могао да уређује свој живот онако како сам жели. Зато је било неопходно да се већ у току рата предузимају одређене политичке мјере и акти који су по свом карактеру били изразито револуционарни, који су задирали у темеље друштвено-економског система и носили обиљежје социјалистичке револуције, али су општенационално-ослободилачки циљеви остали доминантни у току читавог Народноослободилачког рата. То је оно што је и омогућило најшире окупљање народних маса, што је и обезбиједило коначан успјех.

Једна од карактеристика нашег стратешко-политичког правца и наше револуционарне линије био је сталан курс на непрекидну оружану борбу и јачање оружане силе, као основне полуге помоћу које се рјешава и задатак националног ослобођења и сви други циљеви Народноослободилачке борбе и социјалистичке Револуције. Зато је и парола „Све за фронт, све за побједу!“ остала најважнија парола током читаве Народноослободилачке борбе.

Период Народноослободилачке борбе већ припада историји. Нама је данас из ове временске даљине лакше да сагледамо значај и величину те борбе. То је био период који је направио корјениту прекретницу у животу народа Југославије. Једном за свагда отишла је у прошлост стара Југославија, заснована на неравноправности, насиљу и експлоатацији. Једном за свагда сишла је са историске позорнице стара владајућа класа која је била препрека не само за општи друштвени прогрес него и за постојање јединствене братске државне заједнице југословенских народа. На површину су избиле нове, прогресивне друштвене снаге наших народа, са радничком класом на челу, и пред народима Југославије отворени су широки путеви за брзо кретање ка општем друштвеном прогресу, срећи и благодању. Наша Народноослободилачка борба, већ испочетка и револуционарна, ријешила је основне друштвене супротности старе Југославије, извршила је дубока социјална и политичка помјерања и припремила све политичке и друге предуслове за дубљи друштвени преображај у животу наших народа, за преображај на социјалистичким основама.

ЈЕДНОМ ЗА СВАГДА СИШЛА ЈЕ СА ИСТОРИСКЕ ПОЗОРНИЦЕ СТАРА ВЛАДАЈУЋА КЛАСА

У свјетлости великих историских тековина остварених у току четворогодишње револуционарне борбе може се лакше сагледати и улога и значај наше Комунистичке партије, без које, разумије се, тих тековина не би ни било. Али овакав развитак био је историски предодређен. У часу када су затајиле водеће снаге буржоаског дру-

штва и све њихове партије, у најсудбоносијим годинама наше новије историје, на хисториску позорницу дошла је Комунистичка партија, једина до краја демократска и до краја народна, једина општејугословенска партија, која је била способна да преузме политичко вођство наших народа и да им укаже на пут којим треба ићи. Тај пут био је пут борбе, али борбе у којој ће бити сигурно остварене тежње народа. И, данас ми видимо да су те тежње остварене, народи наше земље већ уживају плодове те борбе, која је створила услове за велику перспективу срећне будућности и данашњих и будућих генерација.

III

Народноослободилачка борба постепено је добила и карактер социјалистичке револуције, јер је уједно рјешавала и питање власти, чији су се основи у облику народноослободилачких одбора стварали у току читавог рата на ослобођеним територијама. Заједно са ослобођењем земље од окупатора извршено је револуционарно развлашћење буржоазије: а) срушена је политичка структура старе Југославије — створена да обезбеђује функционисање система бруталне капиталистичке експлоатације и националног угњетавања, а, због дубоких друштвених противрјечности које су раздирале тај социјално-економски систем, нестабилна од самог почетка и у сталној кризи, принуђена да због сопствене слабости стално тражи упоришта код страних реакционарних сила, да би се у току окупације претворила у оруђе окупатора против свог народа; б) створена је нова власт која је имала од почетка социјалистички карактер.

Нова власт је претстављала специфичан облик диктатуре пролетаријата — то јест савез радничке класе, као руководеће друштвене снаге, са сељаштвом и са осталим радним слојевима. Специфичност њених облика, а прије свега њена демократичност, произилазила је из конкретних услова у којима се рађала: из ширине учешћа народних маса у Народноослободилачкој и револуционарној борби и у процесу изградње послје рата, из веома широке и масовне подршке најширих маса у изградњи социјалистичких друштвених односа у нашој земљи. Припремљена у предратном периоду борбом КПЈ на челу радничке класе против растуће реакције, борбом за потпуна социјална права радних људи и за национална права народа Југославије, а у току оружане борбе најтежње повезана са тежњама народних маса, нова, народна власт је имала веома широку друштвено-политичку базу. Због тога је она могла да рачуна и да се ослања на револуционарну активност маса.

Наша Револуција донијела је коначно и ријешење националног питања, укидајући тиме једну од основних супротности предратне Југославије. У животу старе, буржоаске Југославије имало је изванредно крупну улогу неријешено национално питање, односно нерав-

ноправни односи међу народима, у систему који је био утврђен Видовданским уставом и усто још погоршаван самовољом монархије и реакционарних влада. Због тога је овај проблем играо ванредно важну улогу и у раду и борби наше Комунистичке партије. То питање било је веома снажан елеменат и у мобилизацији дотада угњетених народа Југославије за борбу против окупатора. Отварајући перспективу нове заједнице равноправних народа, Народноослободилачки покрет је могао мобилисати основне снаге свих народа Југославије у борби за слободу и социјализам. У заједничкој оружаног борби ковало се братство и јединство југословенских народа. Стварањем братске заједнице равноправних народа, социјалистичке Југославије, постављен је солидан темељ на коме се израђивала и развијала наша земља. И у овој чињеници, између осталог, треба тражити објашњење наших успјеха у борби за социјалистичку изградњу упркос свим тешкоћама које су нам стајале на путу.

Врло је добро познато да смо ми по свршетку рата наслиједили потпуно разорену и опљачкану земљу, економски заосталу, земљу без неке значајније индустрије и напредне пољопривреде, — чему је одговарала и друштвена и културна неразвијеност. Били смо без материјалних резерви на које бисмо у почетку могли рачунати као на основу и за саму обнову земље, а камоли за социјалистичку изградњу. Ако томе додамо и разне тешкоће на спољном плану, које су нам чињене са разних страна, онда се данас заиста морамо питати како смо могли све то савладати и постићи ово што данас претставља нова Југославија како у свом унутрашњем развиту тако и у погледу своје спољнополитичке афирмације. Ми смо то могли постићи само благодаречи томе што је Комунистичка партија била чврсто везана са народом, што је имала његово пуно повјерење и што се у свим својим акцијама ослањала на такву снажну политичку организацију као што је Социјалистички савез радног народа Југославије.

СТВАРАЊЕ ЕКОНОМСКИХ ПРЕДУСЛОВА ЗА ИЗГРАДЊУ СОЦИЈАЛИЗМА

Шта је у таквој неповољној ситуацији, у каквој смо се ми налазили по свршетку рата, било потребно предузети да би се оствариле тежње за које су дале своје животе стотине хиљада наших бораца? Било је потребно постепено остваривати услове за социјалистичку изградњу земље — и ми смо без оклијевања пришли извршавању тог тешког задатка. Требало је што прије створити економске предуслове за изградњу социјализма. У том циљу извршени су револуционарни захвати у својинске односе; одузета су у првом реду средства за производњу, која су дотада, мада веома ограничена, служила приватницима за богаћење, и предата су у руке друштва; подржављена су не само основна средства за производњу већ и банке и кредитне установе, транспорт, цјелокупна рудна богат-

ства и друго; а аграрна реформа је тако темељито извршена да је стварање капиталистичких елемената на селу постало немогуће, јер је величина посједа била законом ограничена на десет хектара.

У том почетном периоду изградње наше социјалистичке земље, потреба максималног коришћења веома оскудних материјалних средстава и друштвених снага у економској изградњи, недовољна оспособљеност радничке класе и радних људи уопште, мањкања стручности органа за вођење економских послова и други узроци и услови захтијевали су централизовано руковођење производним процесом и детаљно планирање производње и извршење планских задатака.

Овакви услови и задаци захтијевали су и учвршћење и проширење руководеће улоге Комунистичке партије у апарату власти и што непосредније руковођење његовом дјелатношћу. Чланови Партије су и у тим најтежим почетним приликама изградње часно извршили своје задатке.

Привреда је, уз велике напоре, била обновљена. Изградњом нових великих индустријских и енергетских капацитета створени су темељи социјалистичке привреде, која је на тај начин постала водећи фактор у нашој земљи.

Измијењена је и друштвена структура. Радничка класа је бројчано силно ојачала услед великог прилива нове радне снаге са села у индустрију и проценат сељачког становништва спао је са 76% (прије Другог свјетског рата) на нешто преко 50%.

Привредна изградња и политичка и културна дјелатност утицали су на брзо уздизање политичког и културног нивоа маса. Створени су потребни услови за снажан замах стваралаштва радних људи.

Комунистичка партија је ојачала и бројем и у организационом погледу, оспособивши се за извршавање сложених задатака — за руковођење процесом изградње социјалистичке Југославије. И у условима кад је њено непосредно руковођење механизмом власти било нужност, она је непрекидно водила рачуна о потреби што тјешње везе с масама, стално указујући на значај и потребу демократских форми у механизму власти.

И масовне друштвене организације — Народни Фронт, Синдикати, УСАОЈ и друге — постале су милионске снаге које су испољиле огромну иницијативу у ријешавању привредних, политичких, социјалних и културних задатака обнове и изградње. Огромна енергија коју су те организације развијале произилазила је из тога што оне нису пасивно спроводиле директиве Партије, већ су као организације имале циљеве и акције потпуно у складу са акцијама Партије, што значи да је програм Партије постао њихов програм, а циљеви Партије и њихови циљеви.

Међутим, сувише велика улога државног апарата у управљању привредом и другим областима друштвеног живота у условима још велике економске и друге заосталости, затим висок степен концентрације власти у рукама централних државних органа, као и непосредно руковођење државним механизмом од стране Партије, рађали су сти-

хијном снагом нове појаве и опасности, бирократизам, опасност срашћивања партиског и државног апарата, опасност осамостаљивања апарата власти и његовог уздизања над друштвом, опасност претварања друштвено-политичких радника у администраторе и радних људи у извршиоце директива, умјесто у активне и свјесне учеснике у друштвеној изградњи, и слично. Све те појаве пријетиле су опасношћу одвајања политичког руководства од маса и водиле су ка застоју стваралачке иницијативе радних људи, стагнацији у друштвеном и економском животу. Али тенденција бирократског деформисања и срашћивања Партије са административним апаратом, није рођена на нашем тлу, и поред економске неразвијености наше земље, већ је пренесена извана, као идејни и материјални утицај Стаљинове праксе, копирањем свега и свачега из те праксе, што нам је нанијело не мало штете у нашем економском развоју.

С друге стране, мада се југословенска Револуција сталним наглашавањем потребе демократизма и својих специфичности одупирала бирократском изрођавању — потпуни смисао и опасност од бирократских искривљавања постао нам је јасан тек са сукобом и отпором Стаљиновом притиску. Хегемонизам се открио као спољно дејство бирократизма, а унутрашњи бирократски елементи као његова активна потпора у угрожавању тековина револуције и социјалистичког развоја.

Тако је сукоб са бирократизмом на спољном плану заострио потребу радикалнијег обрачуна са елементима бирократизма у земљи. Предвиђања Маркса, Енгелса и Лењина, да социјалистичкој револуцији пријети опасност не само од рестаурације капитализма него и од бирократског угрожавања, потврдила су се, испољавајући се и у пракси нашег развоја.

У том периоду Пети конгрес КПЈ одиграо је ванредно значајну улогу тиме што је одбацио све клевете и што је, одбивши да себе а кроз то и цијелу земљу потчини стаљинистичком хегемонизму, одлучно оријентисао како комунисте Југославије тако и читав народ ка независној међународној и унутрашњој политици. Упоредо са отпором који је пружила притиску Стаљина, Комунистичка партија Југославије је предузела мјере за потсијецање коријена бирократизма у властитој земљи и дала иницијативе за даље одлучне кораке у стварању социјалистичких друштвених односа.

КПЈ ЈЕ НА ВРЕМЕ СХВАТИЛА ОПАСНОСТ БИРОКРАТСКИХ ДЕФОРМАЦИЈА

IV

КПЈ је на вријеме схватила потребу одлучне борбе против опасности бирократских деформација, а исто тако и неопходност да се те деформације спријече мјерама на стварању нових односа у производњи и друштвеном животу.

У 1949 и 1950 години Партија је дала низ иницијатива усмјерених на стварању новог привредног и друштвено-политичког система.

Предузете су мјере децентрализације, сужавања функција и компетенција централних органа и смањења њиховог апарата. Повећана је улога локалних органа власти (Законом о радним одборима 1949 године) и дата јасна оријентација на демократизацију на остваривање друштвеног самоуправљања и преношење функција управљања са централних државних органа на републичке, среске и општинске органе.

Упоредо с тим предузети су одлучни кораци против тенденција срastaња Партије са државним апаратом. Истакнуте су поставке да руководећа улога Партије и њених чланова не може бити друштвена привилегија већ да треба да буде резултат друштвено-политичке и идејне активности, уз истовремено наглашавање да се тиме одговорност комуниста за успјешан развој социјализма не смањује већ повећава и добија значајнију улогу.

У привреди су извршене промјене у начину планирања и постепено су припремани услови за ослобођење и самосталније дјеловање социјалистичких економских фактора. Друштвени и економски интерес самог радног човјека био је прије свега изражен у разним мјерама, као што је укидање рационалног снабдијевања, постепено прелажење на слободније тржиште, увођење елемената економске стимулације у радним колективима, итд.

Доношењем Закона о радничком самоуправљању 1950 године извршен је даљи снажан корак у развоју социјалистичке демократије. Тиме је јасно трасиран пут за даљи развитак социјалистичких друштвених односа у нашој земљи.

Чињеница да је овај циљ, коме тежи свеукупни социјалистички покрет, постављен као актуелан задатак, као непосредно остварење у друштвеној пракси, имала је значај не само за наш даљи развитак, него је у одређеној мјери указала и на пут савлађивања противрјечности и кризе у којој се нашао међународни раднички покрет.

Шести конгрес КПЈ, на коме је сумирано искуство дотадашњих корака у кретању ка новом друштвеном систему и дата јасна оријентација будућег дјеловања, има у том погледу огроман и преломан значај.

На Шестом конгресу разрађена је нова генерална линија изградње социјалистичког друштва:

- стварање социјалистичких односа у производњи и заснивање свих категорија привредног система на тој квалитетно новој основи;
- стварање органа друштвеног самоуправљања преко којих друштво управља својим пословима и постепено преузима од државе функције управљања;

- стварање таквог политичког система који одговара новим продукционим и друштвеним односима, који заштићује и потстиче њихов даљи развој и има перспективу да се постепено и сам претвара

у саставни дио организма друштвеног самоуправљања, губећи поступно свој политички карактер, у складу са јачањем социјалистичке друштвено-економске базе, са смањивањем унутрашњих противрјечности и са разватоком социјалистичке друштвене свијести.

Остваривање одлука Шестог конгреса у друштвеној пракси ослободило је огромне стваралачке енергије радних људи и развило њихову иницијативу у производњи, као и у друштвеној, политичкој и културној активности.

Наш друштвени развато од Шестог конгреса забиљежио је огромне резултате. Међутим, његово кретање није било праволиниско. Оно се одвијало као противрјечан процес, а из тих противрјечности произилазиле су негативне пропратне појаве, које је требало савлађивати.

ОСЛОБАЂАЊЕ СТВАРАЛАЧКЕ ЕНЕРГИЈЕ РАДНИХ ЉУДИ

Основна противрјечност била је она на коју је наилазила изградња система социјалистичке привреде и која се изражава као противрјечност завршавања објеката „кључне капиталне изградње“ и потребе децентрализације средстава и давања веће слободе самосталним социјалистичким економским факторима, радним колективима и комунама, да располажу тим средствима. Задатак завршавања кључних објеката изискивао је велики економски напор, захтијевао је концентрацију средстава на један ужи привредни сектор и вршио је притисак на развато низа производних грана и на животни стандард маса. Услови у којима се ово одвијало, нарочито у периоду од 1949 до 1954 године, били су најтежи у послеријатном периоду.

Друга противрјечност произилазила је из заосталости друштвене свијести и из неопходности да, у условима развијених облика самоуправљања у привреди и друштву, та свијест буде таква да читав наш друштвени развој иде што бржим путем развијања социјалистичких односа. Јер, недовољно развијена социјалистичка свијест изазивала је појаве несоцијалистичког односа према употреби друштвених средстава, појаве партикуларизма и локализма, а у идејно-политичкој области то се понекад изразило као малограђански анархизам.

У процесу остваривања линије Шестог конгреса, борбом и стваралаштвом радних маса под руководством СКЈ успјешно су савладане негативне тенденције, и у својим основним поставкама изграђен је наш друштвено-економски и политички систем. И више од тога, у току периода од Шестог до Седмог конгреса наш нови друштвено-економски и политички систем постао је основа цјелокупног живота радних људи. У томе су наши највећи успјеси. То нам показује да у наредном периоду треба још више систематски, још енергичније и са још већим полетом да идемо напријед у изградњи наше економике, у развијању наше социјалистичке демократије, у богаћењу нашег живота како у материјалном тако и у културном погледу.

Комунисти Југославије успјешно су обавили и обављају задатке руковођења процесима револуционарног преображаја нашег друштва, јер су увијек настојали да изражавају интерес и тежње радничке класе, те најнапредније друштвене снаге, хисториски позване да изврши мисију прелажења из класног у бескласно друштво. Захваљујући томе, они су увјек могли и да нађу и да у основи правилно формулишу рјешења за кретање ка социјализму, која су одговарала датим хисториским условима. У досљедности такве активности налази се одговор који објашњава досадашњи успјех борбе за социјализам у Југославији. У томе се налази и гаранција за правилност и успјех политике Савеза комуниста Југославије.

Сва та остварења, којима се с правом поносе Савез комуниста Југославије и наши народи, постигнута су у невјероватно тешким условима, и у току Ослободилачког рата и Револуције и у послијератној изградњи социјализма. На наслијеђењу заосталост, ратна разарања, огромне губитке у људству и друге ратне тешкоће надовезале су се спољне тешкоће, нарочито елементи који су утицали на развитак наших односа са Совјетским Савезом и другим социјалистичким земљама.

На нашу Партију и нашу социјалистичку изградњу пао је тежак задатак авангардног одреда и пионирске борбе у супротстављању и ломљењу оних негативних појава које су се гомилале у досадашњем развоју социјализма, а које су оличене у познатим појавама из Стаљинове праксе и теорије, као и из праксе и теорије оних претставника међународног радничког покрета који су некритички и послушно копирали сваки Стаљинов потез, сваку његову ријеч, свако практично остварење, укључујући ту и организовање процеса многим поштеним комунистима и убијање својих дојучерашњих другова.

Те појаве и такав развитак нанио је велике штете међународном радничком покрету и морао је прије или касније да се сукоби са стварношћу и са потребама јачања социјализма и даљег социјалистичког развоја.

Тај сукоб је почео да се испољава на разним мјестима и у различитим облицима. Сукоб СССР — Југославија од 1948 године само је једна манифестација ширег сукоба и шире потребе да се са пута социјалистичког развоја отстране препреке које су никле у периоду сазријевања и остваривања Стаљинових концепција. Друкчије манифестације тог сукоба испољиле су се у познатим догађајима у Пољској и Мађарској, у осуди „култа личности“ на Двадесетом конгресу Комунистичке партије Совјетског Савеза, у поновном заоштравању сукоба са Југославијом прошле године, итд.

Сви ти догађаји показују да сукоб од 1948 године није случајна појава. То је, уствари, саставни дио једног много ширег и свеобухватнијег процеса у развоју социјализма и спољна манифестација непрекидне борбе напредних и назадних снага у даљем кретању и развоју социјалистичке мисли и у развоју друштва уопште.

Поставља се питање због чега се тај сукоб манифестовао прије свега у односима СССР — Југославија? Због тога што су припреме за нашу Револуцију вршене у току једног дуготрајног процеса револуционарне борбе, која је вођена у нашој земљи сопственим снагама. Због тога што су у процесу те борбе сагледани многи специфични елементи о којима се морало водити рачуна у фази оружане борбе и у фази изградње социјализма. Због тога што је наша Револуција преузимала сва она позитивна остварења Лењина и Октобарске револуције и примјењивала их стваралачки на услове наше борбе, ради рјешавања наших задатака у новим околностима. Због тога што је наша Револуција почела да одбацује оно негативно што се испољавало у Стаљиновој теорији и пракси, а што је нашло израза: у неповјерењу у масе нарочито у радно сељаштво, у неповјерењу у револуционарну снагу радничке класе других земаља, у идеолошком монополизму, у стварању неравноправних односа међу државама које су приступиле социјалистичкој изградњи, као и у развијању неправилних односа међу комунистичким партијама, чије је оличење била и политика и пракса Информбиороа.

Све оно негативно, што се нагомилало у једном дужем периоду тешке борбе за социјализам, почело је да пуца, а у нашем сукобу са Информбиороом, послје 1948 године, да се јасније уочава и сагледава. Самим тим почеле су да јачају и снаге које ће се у једном дужем процесу борбе оспособљавати да те неправилности из социјалистичке праксе постепено уклоне. Социјалистичка Југославија је саставни дио тих снага социјализма, и у томе је њена велика интернационалистичка улога; у томе је и историско оправдање и прогресивност наше борбе, јер се даљи развитак социјализма не може замислити без даљег процеса уклањања свега онога негативног, без даљег нарастања позитивних снага социјализма. Тај процес свакако неће бити ни краткотрајан ни лак, али он је историски неминован.

Кампања коју већ читаву деценију воде руководиоци земаља источног лагера и неки комунистички руководиоци на Западу против наше земље и наше социјалистичке изградње нанијела нам је досад велике штете, нарочито у материјалном погледу. Али она је донијела и користи, нарочито на подручју марксистичке идеологије: у бржем ослобађању од догматизма, у бољем сагледавању и јаснијем уочавању негативних појава у развоју социјализма, а самим тим и у стварању могућности да ми сами избјегнемо сличне грешке.

СОЦИЈАЛИЗАМ НИЈЕ НИЧИЈИ МОНОПОЛ

Нама је веома драго што видимо да је за последње двије године дошло у СССР до рехабилитације оне наше праксе у социјалистичкој изградњи због које су нас много критиковали и називали ревизионистима. Ту се ради у првом реду о извјесној децентрализацији у администрацији и привреди у СССР и неким другим земаљама. Ја сам

увјерен да ће тога бити још више, али ми не мислимо да кажемо да је то копирање наше праксе, већ сматрамо да стварност, односно живот и пракса намећу таква „ревизионистичка“ исправљања онога што постаје кочница у даљем развитку.

Наша стварност показује да социјализам није ничији монопол. Октобарска социјалистичка револуција отворила је еру масовног кретања ка социјализму и својом побједом омогућила побједу социјализма у другим земљама. Створене су могућности за изградњу социјализма и у мањим земљама независно од става руководиоца ове или оне социјалистичке земље према социјалистичком развитку у другим земљама. То су хисториски нови услови за развитак социјализма, које крути догматичари и људи који се боре да сачувају монополистички положај у радничком покрету не желе или су неспособни да виде. Отуда апсурдност и нелогичност причања неких комунистичких руководиоца да су успјели да изолују социјалистичку Југославију од међународног радничког покрета. Та њихова теза одражава уствари узалудне покушаје да се одбране од живота, да укоче неминовне појаве у развитку социјализма. Југославија је била и остала саставни дио свјетског кретања ка социјализму, она је логиком развоја догађаја постала један од активних чинилаца у савременом развитку међународног радничког покрета и антиимперијалистичких снага уопште.

Наша социјалистичка стварност демантује све тврдње неких комунистичких руководиоца да се ван лагера не може градити социјализам. Покушаји да се социјализам идентификује са лагером, поред тога што претстављају кочницу бржег развоја социјализма — што се јасно показује на примјеру Југославије, а и на другим примјерима — постају идеолошки све апсурднији, а у пракси све штетнији. Упорно инстинтирање да се Југославија поштопото увуче у лагер има далекосежније негативне посљедице и у радничком покрету и у целини и у погледу међународних односа уопште. Такви покушаји сужавају могућност класне солидарности поцијепаних дијелова радничке класе у појединим капиталистичким земљама, они изазивају сумњу у њихово схватање политике коезистенције, коју су прихватили и наши критичари, то ствара неповјерење у земљама које су се оријентисале на спровођење политике неутралности, у земљама које су се оријентисале на прогресиван пут свог развоја, али које желе да воде независну политику ван блокова. Таква схватања и политика у односу на развој социјализма значе уствари негацију упоредног постојања и преплитања општих законитости и специфичности у развитку социјализма; она сужавају подлогу на којој израстају и јачају социјалистичке снаге, а усто чине да комунистичке партије које прихватају такве ставове буду гуране у секташтво и изолованост од маса.

Ми, југословенски комунисти, сматрамо да даљи развој међународне ситуације неће ићи линијом обавезног опредјељивања појединих земаља за овај или онај лагер, већ линијом слабљења блокова и нарастања у свим земљама оних снага које ће носити хисториски

развитак у правцу јачања социјализма у свјетским размјерама. Свако супротстављање том процесу и сваки покушај да се развитак социјализма ограничи лагерским оквирима, и да му се утисне печат лагерске политике, може да нанесе и наноси штету само социјализму и његовом бржем развоју. Погледајмо само колико је енергије и средстава утрошено на то да се нанесе штета развоју социјализма у нашој земљи. Какве је резултате дала таква политика. Она је причинила велике материјалне штете нашој земљи, али је стотруку већу штету нанјела оним партијама и земљама које су повеле и које и данас воде ту политику. Наша капитулација пред таквом политиком пружила би охрабрење за њено даље спровођење, а тиме би негативне посљедице биле много теже и кобније за ствар социјализма. Наш отпор таквој политици, међутим, јача отпор свих оних прогресивних снага у социјализму које почињу да сагледавају штетност те политике. Осим тога, наш отпор даје охрабрење народима оних земаља које су се ослободиле колонијалног јарма и које желе да изграђују свој живот на прогресивним основама — на основама социјализма. Према томе, то значи допринос јачању Социјализма и брже сазријевање услова за одређивање правилнијих облика борбе за нове, социјалистичке друштвене односе.

ДЕЛИМА СМО ПОКАЗИВАЛИ СВОЈ ОДНОС ПРЕМА СОЛИДАРНОСТИ МЕЂУНАРОДНОГ РАДНИЧКОГ ПОКРЕТА

Кроз ту призму треба гледати и на проблем наших интернационалних обавеза, и на проблем пролетерског интернационализма уопште. Монополисти пролетерског интернационализма већ су промукли одричући нашој Партији, нашем Савезу комуниста, интернационалистичко обиљежје. Међутим, у протеклих четрдесет година ми нисмо само говорили о пролетерском интернационализму већ смо дјелима показивали свој однос према класној солидарности међународног радничког покрета. Ми се можемо с правом поносити својим ставовима и својом улогом у току прошле четири деценије и можемо смјело погледати у очи сваком поштену раднику и револуционару. Од подршке Октобарској револуцији и помоћи гладнима у Русији, ређале су се многе наше акције за помоћ и подршку револуционарној борби у другим земљама. Када је у Бугарској пропала побуна 1923 године, ми смо прихватили у нашој земљи преко двије хиљаде бугарских бораца, са другом Димитровом на челу. Када је међународна буржоазија предузела поход против мађарске револуције, ми смо проглашењем генералног штрајка спријечили да трупе краљевске Југославије учествују у гушењу мађарске револуције (док су из неких других земаља, чији нам руководиоци данас држе лекције о пролетерском интернационализму, трупе несметано отишле и учествовале у крвавом гушењу те револуције). Познат је став наше Партије према антифашистичкој борби у Шпанији и учешће преко 1.300 југословенских

добровољаца у Шпанској републиканској армији. Познате су велике акције наше Партије за пружање подршке Димитрову у току Лајпцишког процеса, као и за подршку Телману и за спасавање Ракошијево. У судбоносним данима за Чехословачку, 1938—1939 године, наша Партија је организовала покрет добровољаца за одбрану Чехословачке Републике и успјела је да сакупи 200.000 пријава. Међутим, пошто се чехословачка влада није ријешила да пружи отпор, а чехословачко комунистичко руководство, које данас толико галами против нас, није нашло за потребно или није имало одважности да иступи у одбрану независности своје земље, то је наша акција остала само као велики израз симпатија према братским народима, Чесима и Словацима. Познато је какву је улогу одиграла наша Партија у Другом свјетском рату, познат је наш допринос побједи над фашизмом. У јеку најтеже борбе ми се нисмо борили само за то да ослободимо своју земљу, већ смо пружали помоћ и сусједним земљама и антифашистичким снагама у тим земљама. Пружили смо драгоцјену помоћ у стварању Албанске комунистичке партије и у ширењу оружане борбе у Албанији (али, данас, ево, неки албански руководиоци поступају према нама као онај човјек из приче, коме је, кад се докопао власти, прва брига била како да забоду нож у леђа својим најближим). Ми смо у току рата против фашизма формирали на својој територији крупне талијанске јединице, бугарске бригаде, мађарске, чехословачке, пољске и аустриске јединице. Почетком 1942 године добили смо из Москве молбу да упутимо проглас поробљеним народима Европе и да их позовемо да слиједе наш примјер. Ми смо то учинили, али је ефекат прогласа зависио прије свега од унутрашњих снага у свакој земљи и од способности комуниста у тим земљама да поведу масе у борбу. Грбови наших комуниста расути су по читавој Европи. Од Мадрида, где су сахрањени члан ЦК наше Партије Благоје Паровић и стотине других, па преко Марсеља, где је сахрањен комесар јужне зоне Француског покрета отпора, радник из Раковице и шпански борац Димитрије Котуровић — до поларног круга у Норвешкој, где се налазе грбови три хиљаде наших заробљених партизана, наилазимо на појединачне и масовне грбове синова наших народа, који су дали своје животе за бољу сутрашњицу не само свога народа већ и других народа Европе.

Није нескромно рећи да је мало партија које могу изаћи пред међународни пролетаријат са таквим билансом одуживања свога интернационалистичког дуга у току четрдесет година рада. Чврсто смо увјерени да ће и наш садашњи отпор несоцијалистичким појавама и несоцијалистичкој пракси у односима међу социјалистичким државама бити у историји забиљежен као свјетла примјер обавеза према сопственом народу и међународном радничком покрету. Ми се с правом поносимо својом славном прошлосћу и својом данашњом активносћу у изградњи социјализма у нашој земљи, а исто тако и оним макар и скромним доприносом који дајемо развитку социјализма у свијету. Бесмислено је проглашавати антисоцијалистичким или националистичким сваки израз поноса над успјесима наше Партије и наших

народа. Јер, ми заиста имамо чиме да се поносимо, а жао нам је само то што ће будућа покољења у неким земљама, иако недужна, имати да се стиде због данашњих поступака према нама.

Ми смо увјерени да ће снаге социјализма и поред свих тешкоћа непрекидно јачати, да ће социјализам односити нове побједи и да ће налазити снагу и средства да уклања оно што је негативно. Живот и пракса постављају, на крају крајева, све ствари на своје мјесто. Данас у међународном радничком покрету постоји прилична идеолошка збрка, али се у пракси социјалистичке изградње ломе застарјели облици и почињу да се изналазе нови, који омогућавају бржи развитак производних снага, јачање социјалистичке демократије и стварање правилнијих социјалистичких односа међу људима, како у производњи тако и у друштвеним односима у цјелини.

У тој ситуацији велике збрке у радничком покрету одржан је прошле године и Седми конгрес Савеза комуниста Југославије. Конгрес је одредио наше задатке у даљој изградњи социјализма, и донио нов Програм СКЈ. Прихватање Програма има првенствено значај за нашу земљу и њен социјалистички развитак. Али галама која се дигла око тог Програма показује да он има и шири значај за међународни раднички покрет. Чињеница је да се и комунистичке и социјалдемократске партије већ дуже времена налазе такорећи у програмској кризи. Ту чињеницу најбоље илуструје примјер КПСС: тачно прије двадесет година донио је XVIII Конгрес КПСС одлуку о изради новог програма. Била је изабрана и комисија са Стаљином на челу, али њен рад није уродио плодом. На XIX Конгресу изабрана је нова комисија, а на XX Конгресу трећа. Комисије су бирале а програма нема. Међутим, протеклих двадесет година биле су тако богате догађајима, промјенама, револуционарним борбама, распадањем колонијалног система, и уз то огромним напретком науке и технике, да је очигледно потребно да свјесне социјалистичке снаге дају свој суд о свим тим догађајима и да укажу на процесе даљег развоја и на начине њиховог усмјеравања. Ћутање о свему томе само илуструје одређено стање у области идеологије и праксе, али не рјешава проблеме и не наоружава прогресивне снаге за даљу борбу.

Не треба се заваравати да наш Програм даје одговор на сва крупнија питања, и да и он нема својих слабости. Он је уствари само озбиљан прилог сагледавању проблема и њиховом дјелимичном објашњавању. То је велики корак напријед у односу према постојећем стању, и значај Програма СКЈ је у томе што ће на садашњој етапи знатно потстаћи марксистичку мисао да се озбиљније бави савременим проблемима. То ће помоћи да се општим напорима да правилан одговор на питања која живот поставља.

У томе је значај досадашњих напора Савеза комуниста Југославије и ми се можемо заиста с поносом осврнути на славни четрдесетогодишњи револуционарни пут Комунистичке партије Југославије и казати и показати свакоме да смо увијек високо носили заставу Маркса, Енгелса и Лењина.